

Analyse, inform and activate

LAKA

Analyseren, informeren, en activeren

Stichting Laka: Documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie

De Laka-bibliotheek

Dit is een pdf van één van de publicaties in de bibliotheek van Stichting Laka, het in Amsterdam gevestigde documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie.

Laka heeft een bibliotheek met ongeveer 8000 boeken (waarvan een gedeelte dus ook als pdf), duizenden kranten- en tijdschriften-artikelen, honderden tijdschriftentitels, posters, video's en ander beeldmateriaal. Laka digitaliseert (oude) tijdschriften en boeken uit de internationale antikernenergie-beweging.

De [catalogus](#) van de Laka-bibliotheek staat op onze site. De collectie bevat een grote verzameling gedigitaliseerde [tijdschriften](#) uit de Nederlandse antikernenergie-beweging en een verzameling [video's](#).

Laka speelt met oa. haar informatievoorziening een belangrijke rol in de Nederlandse anti-kernenergiebeweging.

The Laka-library

This is a PDF from one of the publications from the library of the Laka Foundation; the Amsterdam-based documentation and research centre on nuclear energy.

The Laka library consists of about 8,000 books (of which a part is available as PDF), thousands of newspaper clippings, hundreds of magazines, posters, video's and other material. Laka digitizes books and magazines from the international movement against nuclear power.

The [catalogue](#) of the Laka-library can be found at our website. The collection also contains a large number of digitized [magazines](#) from the Dutch anti-nuclear power movement and a [video-section](#).

Laka plays with, amongst others things, its information services, an important role in the Dutch anti-nuclear movement.

Appreciate our work? Feel free to make a small [donation](#). Thank you.

www.laka.org | info@laka.org | Ketelhuisplein 43, 1054 RD Amsterdam | 020-6168294

Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening

Planologische kernbeslissing deel 2

Reacties op de ontwerp planologische kernbeslissing

's-Gravenhage, 20 februari 2009.

Voorwoord

Deel 1 (het ontwerp) van de planologische kernbeslissing (pkb) Structuurschema Elektriciteitsvoorziening heeft, nadat het op 1 februari 2008 door het kabinet is vastgesteld, van 3 april tot en met 25 juni 2008 ter inzage gelegen. In die periode zijn er drie hoorzittingen georganiseerd. Dit heeft geleid tot 51 schriftelijke inspraakreacties en 1 mondelinge inspraakreactie. De Bezirksregierungen Düsseldorf en Münster hebben separaat schriftelijk gereageerd. Daarnaast heeft de commissie voor de milieueffectrapportage een toetsingsadvies uitgebracht op het milieurapport (SMB) behorende bij pkb deel 1. Tenslotte is opgenomen het verslag van het ambtelijk overleg tussen de gemeente Meerssen en het Ministerie van Economische Zaken. In dit deel 2 van de pkb zijn genoemde reacties, deels samengevat, gebundeld. In deel 3 van de pkb, dat gelijktijdig wordt uitgebracht, gaat het kabinet in op de ontvangen zienswijzen en adviezen.

's-Gravenhage, 20 februari 2009.

De Minister van Economische Zaken,

De Minister van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

Maria J.A. van der Hoeven

dr. Jacqueline Cramer

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	3
1. INSPRAAKREACTIES	4
1.1 Algemeen	4
1.1.1 Oude Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) – Nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro)	5
1.2 Vestigingsplaatsen	5
1.2.1 Specifieke vestigingslocaties	7
1.3 Waarborgingsbeleid	8
1.3.1 Specifieke waarborgingslocaties	9
1.4 Hoogspanningsverbindingen	11
1.4.1 Bovengronds versus ondergronds	12
1.4.2 Borssele- Geertruidenberg / Borssele-lijn Maasvlakte -Crayenstein	13
1.4.3 Beverwijk-Oterleek-Burgum/Burgum-Ens	14
1.4.4 Diemen-Utrecht-Dodewaard	14
1.4.5 Overige hoogspanningsverbindingen	16
1.5. Decentrale opwekking	17
1.6 Wind en duurzaam en CO2-opslag	17
Bijlage: Overzicht van insprekers	19
2. VERSLAGEN HOORZITTINGEN.	21
3. ADVIES COMMISSIE MILIEUEFFECTRAPPORTAGE	23
4. VERSLAG VAN HET AMBTELIJK OVERLEGTUSSEN HET MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN EN DE GEMEENTE MEERSSEN	33

1. Inspraakreacties

In dit deel 2 van de planologische kernbeslissing Structuurschema Elektriciteitsvoorziening zijn de inspraakreacties samengevat weergegeven. De reacties zijn daarbij eerst geordend per categorie en dan per regio. In de bijlage treft u een overzicht van insprekers aan waarbij elke unieke inspraakreactie is voorzien van een nummer (op volgorde van ontvangst). Per onderwerp in de samenvatting wordt met behulp van deze nummers aangegeven welke insprekers daarop zijn ingegaan.

1.1 Algemeen

Nummer inspreker

4, 9, 13, 50	De informatievoorziening over SEV III is onvolledig. Er zijn te weinig hoorzittingen georganiseerd. Tevens wordt er verwezen naar het Energierapport wat nog moest uitkomen ten tijde van de inspraakperiode. Er moet een bredere inspraak mogelijk zijn.
4, 9, 13, 50	De doelstellingen en uitgangspunten van het SEV III zijn onjuist want ze zijn te zeer gericht op groei op korte termijn, waarbij de gevolgen voor de toekomst en het milieu een ondergeschikte rol spelen. Er wordt gepleit voor het opstellen van een nieuw SEV III gericht op duurzaamheid.
4, 9, 13, 50	Het SEV III ademt de geest van liberalisering van de elektriciteitsmarkt. Het bevat geen visie op de vraag naar elektriciteit en op de vraag waarom de elektriciteitsvraag groeit en of daar maatregelen tegen genomen moeten worden. Het SEV III kiest voor het geven van ruimte aan de markt en daarmee maakt het een keuze gemaakt voor grootschalige stroomvoorziening. Deze keuze moet in een herzien SEV beargumenteerd worden. Het vitale belang van een goede elektriciteitsvoorziening wordt weliswaar onderschreven, maar dat vitale belang betekent dat de voorziening niet kan worden overgelaten aan de vrije markt.
10	Het is ongewenst dat naast het SEV III enkele partiële herzieningen van het SEV II, te weten Near Shore windpark, BritNedverbinding en de Randstad 380 kV verbinding, van kracht blijven. Een partiële herziening kan niet zelfstandig van kracht blijven, wanneer het basisdocument wordt ingetrokken. Er wordt gepleit om de partiële herzieningen van het SEV II integraal op te nemen in het SEV III zonder deze besluiten opnieuw ter discussie te stellen.
16	In het kabinet dient een afspraak gemaakt te worden over ter visie legging van projecten betreffende de landelijke en internationale infrastructuur, te beginnen met een startnotitie. Inspraak is alleen inspraak wanneer het via het Inspraakpunt gaat.
33	Het SEV III beperkt zich tot vestigingsplaatsen geschikt voor 500 MW en hoger, tot het waarborgingsbeleid kernenergie en tot hoogspanningsverbindingen met een spanning van 220 kV en hoger. Kleinere vestigingsplaatsen en hoogspanningsverbindingen met een spanning van 110 en 150 kV worden in het SEV III niet als voorwerp van rijksbeleid behandeld. In het SEV III dient dan op zijn minste de visie

van het rijk te worden gepresenteerd wie dan verantwoordelijk is voor laatstgenoemde te realiseren elementen in de elektriciteitsvoorziening. Er wordt van het rijk gevraagd aan te geven of dit als een verantwoordelijkheid van de provincie beschouwd wordt.

- 34 Vanwege de planologische beperkingen die voortvloeien uit het landelijk beleid is een compensatieregeling noodzakelijk. Eventuele uit SEV III voortkomende onevenredige en/of oneerlijke lasten voor de lokale overheid dienen gecompenseerd te worden.
- 45 Het SEV III speelt in vergelijking tot het huidige SEV II veel beter in op de actuele ontwikkelingen in de elektriciteitsmarkt en houdt rekening met actuele initiatieven in de Nederlandse elektriciteitssector.
- 45 Om meer zekerheid te bieden voor investeringen van elektriciteitsproducenten zou de looptijd SEV III zou moeten worden verlengd van tien naar twintig jaar het SEV III is dan ook meer in lijn met de Visie 2030 van TenneT. Het SEV III heeft een tussentijdse evaluatie.
- 45 Lagere overheden krijgen nu relatief veel vrijheid, hetgeen niet altijd kan worden opgevangen door het gebruik van de rijkscoördinatieregeling. Hoe wordt gegarandeerd dat de aangewezen vestigingsplaatsen en hoogspanningsverbindingen in gebruik kunnen worden genomen?

1.1.1 Oude Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) – Nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro)

- 33 In SEV III is weinig aandacht voor het feit dat het SEV III de procedures zal volgen van de oude Wet op de Ruimtelijke Ordening en de werking van het structuurschema volledig in de periode valt waarin de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening van kracht is. In deze omissie dient te worden voorzien.
- 42 Het SEV III dient qua inhoud en strekking zoveel mogelijk gestoeld te zijn op de planfiguren uit de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en er moet rekening gehouden worden met de besluitvormingsprocedures die de nieuwe Wro kent. Essentieel is immers dat het SEV toekomstbestendig is en als structuurvisie conform de nieuwe Wro kan functioneren. Dit moet meer in de tekst tot uitdrukking komen, hetgeen impliceert dat art. 3.2. in de pkb kan vervallen.

1.2 Vestigingsplaatsen

Nummer inspreker

- 4, 9, 50 De bouw van grootschalige kolencentrales moet uit het SEV III geschrapt worden. Dit op grond van de conclusie dat elektriciteitsopwekking met fossiele brandstoffen niet of nauwelijks mogelijk is zonder significante effecten op Natura 2000 te veroorzaken als wel op grond van CO2-reductie.

- 31, 39, 43 Het is van belang dat bij de verdere uitwerking van de plannen wordt onderzocht wat de werkelijke gevolgen van elektriciteitsproductie zijn met betrekking tot de depositie van verzurende en vermestende stoffen op een voor verzuring gevoelig gebied.
- 31, 39, 43 Het in ‘De Passende Beoordeling’ genoemde toetsingskader ammoniak rondom Natura 2000 gebieden kan niet worden gebruikt naar aanleiding van uitspraak van de Raad van State. Deze stelt dat niet valt uit te sluiten dat bij een toename van de depositie onder de drempelwaarde (5% van de kritische depositiewaarde) de natuurwaarde van het Natura 2000 gebied significant wordt aangetast.
- 37 Artikel 5.2. in de pkb geeft aan dat in ‘uitzonderlijke gevallen’ oprichting van een centrale op een niet in tabel 1 van het SEV III opgenomen vestigingsplaats aan de orde kan zijn. Het is niet duidelijk hoe deze “uitzonderlijke gevallen” gedefinieerd worden. Dit begrip dient te worden verduidelijkt.
- 37 De lijst vestigingsplaatsen (tabel 1 in de pkb) stimuleert dat nieuwe centrales gevestigd worden in congestiegebieden en dat investeringsmogelijkheden voor nieuwe toetreders in de Nederlandse elektriciteitsmarkt zeer beperkt zullen zijn. Het is tegen de geest en werking van de geliberaliseerde elektriciteitsmarkt barrières op te werpen voor niet SEV III locaties
- 40, 44 Een restrictie op de lijst vestigingsplaatsen (tabel 1 in de pkb) is niet wenselijk, omdat het kan leiden tot een sterk prijsopdrijvend effect voor potentiële locaties en omdat het betrekken van warmtelevering bij de keuze van vestigingsplaatsen wordt beperkt. Schrap derhalve restricties ten aanzien van ‘uitzonderlijke gevallen’ en ‘rijksprojectenprocedure’.
- 40, 44 De strategische milieubeoordeling dient de status te krijgen dat deze tevens als basis gebruikt kan worden in toekomstige vergunningprocedures.
- 40, 44 Het is in het licht van de bepalingen van de Natuurbeschermingswet van belang een uitspraak in het SEV III op te nemen die aangeeft dat met de keuze van vestigingsplaatsen in het SEV III een afweging gemaakt is van alternatieve vestigingsplaatsen en dat de uiteindelijk gekozen plaatsen mede voortvloeien uit dwingende redenen van groot openbaar belang.
- 40, 44 Het SEV III is niet duidelijk over de mogelijkheden tot uitbreiding van bestaande vestigingslocaties. Het is van belang hier helderheid over te verschaffen.
- 45 Ten aanzien van CO₂-afvang en –opslag moeten ook de aanwezigheid van gas- en CO₂-pijpleidingen worden meegenomen in de beoordeling ten aanzien van de vestigingslocaties.
- 47 De reden voor de beperking dat oprichting van een centrale op een niet in het SEV III opgenomen locatie in uitzonderlijke gevallen mogelijk is, moet nader onderbouwd worden. De beperking tot uitzonderlijke gevallen leidt waarschijnlijk tot hogere grondprijzen voor locaties die in tabel 1 worden genoemd. De voorgestelde beperking is zeer ten nadele van nieuwe investeerders in productiecapaciteit. Vestiging buiten de genoemde plaatsen dient altijd mogelijk te zijn.

1.2.1 Specifieke vestigingslocaties

- 4, 9, 50 Schrap de nieuwe vestigingslocatie Delfzijl (nr. 34), omdat de op grond van cumulatieve effecten van koelwaterlozingen mogelijke gevolgen voor de temperatuur van de omgeving in de Waddenzee niet in kaart gebracht zijn.
- 5 De vestigingsplaats Borssele (nr. 22 in tabel 1 pkb deel 1) grenst direct aan het Nationaal Landschap Zuidwest Zeeland. Dit is niet meegenomen in de Strategische Milieubeoordeling. De gemeente Borsele kan zich niet vinden in uitbreiding van de vestigingsplaats aan de zuid- en aan de landzijde.
- 7, 31, 33, 39, 43 Het bestemmingsplan Maasvlakte II (nr. 36) voorziet alleen in 500 MW elektriciteitsproductie voor eigen gebruik en maakt grootschalige elektriciteitsproductie niet mogelijk. De provincie Zuid-Holland verzoekt expliciet om de locatie Maasvlakte II (nr. 36) uit SEV III te verwijderen.
- 8 Koeltorens bij vestigingsplaats Burgum (nr. 3) zijn onaanvaardbaar, vanwege ligging in het Nationaal Landschap Noordelijke Wouden en aan het Bergumermeer.
- 8 De gemeente Tytsjerksteradiel maakt bezwaar tegen het gebruik van steenkool en olie als brandstof in de van oorsprong gasgestookte centrale bij Burgum (nr. 3). Gebruik van olie en steenkool verhoudt zich niet met het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid.
- 11 De uitbreiding van de centrale in Diemen (nr. 16) mag niet leiden tot extra geluidbelasting en luchtverontreiniging en ook niet tot aantasting van de ecologische hoofdstructuur (IJmeer en de Diem), de Diemer Vijfhoek, de Stelling van Amsterdam en van mogelijke archeologische waarden.
- 11 Er is ten aanzien van de locatie Diemen een inconsistentie tussen tabel 1 (p. 17) van de Nota van Toelichting en de achterliggende tekst met betrekking tot de aandachtspunten geluid, externe veiligheid, archeologie en CO₂-opslag en restwarmtebenutting.
- 14, 21 Het Rijnmondgebied dient om 'redenen van groot openbaar belang' gevrijwaard te worden van al de voorgestelde doelen uit pkb deel 1 van SEV III zoals onder meer kolencentrales op de Maasvlakte.
- 32 Zowel voor de huidige Hemwegcentrale als voor een nieuwe centrale in het Amsterdams havengebied (nr. 35) moet de milieubelasting beter worden afgestemd op het verstedelijkt gebied. Tevens mag er geen sprake zijn van belemmering van de mogelijkheden voor transformatie naar gemengd stedelijk woon/werkgebied van de haven- en bedrijventerreinen langs het IJ binnen Rijksweg A10.
- 32 De energievoorziening in de metropoolregio Amsterdam moet veel minder belastend worden voor mens en milieu. In dit perspectief is het niet verstandig een 1000 MW kolencentrale in het Amsterdams havengebied te vestigen zonder harde garanties over de afvang van koolzuurgas en andere gassen. Het zal in de praktijk lastig zijn om ruimte te vinden voor een centrale in Westpoort, in verband met toegang tot voldoende koelwater en de effecten op het vliegverkeer van Schiphol.

- 33 Gezien het globale niveau van het streekplan zijn de vestigingsplaatsen Maasvlakte II (nr. 36) en Westland (nr. 32) niet expliciet op de streekplankaarten van de provincie Zuid-Holland aangegeven. Bedrijventerreinen kunnen via het bestemmingsplan voorzien in de ruimtebehoefte voor grootschalige elektriciteitsproductie.
- 33 Het zoekgebied voor een vestigingslocatie Westland (nr. 32) moet beperkt blijven tot de oeverstrook van Hoek van Holland tot het Oranjekanaal.
- 35 Ruimtereservering voor een nieuwe productie eenheid bij Utrecht (nr. 10) mag geen (milieu) belemmeringen opleveren voor bestaande rechten, noch voor de beoogde herstructurering van de Lage Weide tot een multimodaal bedrijventerrein.
- 40 Onafhankelijke bronnen hebben bevestigd dat op de locatie Borssele (nr. 22) geen sprake is van een relatie tussen paai- en opgroei gebieden en inzuiging van waterorganismen bij koelwaterinlaat. Dit mag geen relevant aandachtspunt meer zijn in SEV III.
- 40 Uitbreiding van de locatie Borssele (nr. 22) naar de landzijde betekent uitbreiding in een ingepolderd industrieterrein het Sloegebied en leidt niet tot aantasting van waardevolle landschappelijke elementen.
- 40 De locatie Borssele wordt in de Nota van Toelichting van SEV III niet genoemd als bijzonder geschikt voor aanvoer van biomassa en kolen over water. Voorgesteld wordt dit alsnog te vermelden.

1.3 Waarborgingsbeleid

Nummer inspreker

- 4, 9, 13, 50 Om verschillende redenen dienen de vestigingsplaatsen kerncentrales geschrapt te worden. Genoemde worden daarbij factoren als het onopgelost zijn van de kernafvalproblematiek en de ongedekte schade die bij een ongeval op de bevolking verhaald wordt. Voorst is kernenergie een te dure energiedrager in de vrije elektriciteitsmarkt. Ga verder niet over tot waarborgen van locaties alvorens er eerst de rampenplannen op basis van lozingen vergelijkbaar met de lozing van radioactieve stoffen in 1986 in Tsjernobyl geoeffend zijn.
- 4, 9, 13, 50 De regering blijkt als randvoorwaarde uit te gaan van een evacuatie van 5 kilometer bij een ernstig ongeval. Ten aanzien van de risico's bij een ongeval met een kerncentrale op Natura 2000 gaat de regering ten onrechte uit van een risicobeoordeling bij normale bedrijfsvoering. De regering gaat voorbij aan de risico's van een grootschalig ongeval. De regering gaat er van uit dat de derde generatie kerncentrales veiliger is dan de tweede generatie. Dat is zeer de vraag.
Ook wordt het effect van vrijkomen van radioactief materiaal als gevolg van het broos worden van de omhulling van brandstofelementen niet meegenomen.

Het is inconsequent dat de regering stelling neemt ten aanzien van kansen op ongelukken en gevolgen daarvan betreft, terwijl zij aan de andere kant in SEV III aangeeft geen stelling te nemen omdat er geen randvoorwaarden zijn.

- 6 Voordat overgegaan kan worden tot de bouw van nieuwe kerncentrales dient eerst het afvalprobleem te worden opgelost.
- 29 De planMER waarborgingsbeleid schiet op een groot aantal punten tekort. Het is inconsequent dat er bij een 1000 MW kolengestookte centrale gekozen is voor een 500 MW gasgestookte centrale als terugvaloptie en dat er bij kerncentrales gekozen is voor een ruimtelijk gunstigere ligging ten opzichte van Natura 2000 gebieden binnen een straal van 3 km. Gepleit wordt voor een gasgestookte centrale als terugval optie voor kerncentrales. Terugvalopties dienen ook beoordeeld te worden op de criteria ‘nautische veiligheid en gevaar voor olierampen’ en ‘explosiegevaar vanaf land’. De waarborgingslocaties zijn onvoldoende getoetst op het criterium veiligheid. In de PlanMER zouden de volgende criteria moeten worden aangepast of extra worden meegenomen: gevaar als gevolg van terrorisme en risico’s van nucleaire transporten. Onduidelijk is waarop de uitspraak, dat explosiegevaar wellicht irrelevant is in verband met de weerstand van de derde generatie kerncentrales, gebaseerd is. De analyse van de effecten op mens en milieu in geval van calamiteiten en ongevallen is zeer beperkt. Het is daarnaast noodzakelijk dat in het MER de analyse van de effecten op mens en milieu bij lozingen niet allen plaatsvindt op basis van normale bedrijfsvoering maar ook op basis van storingen in centrales en kleine ongevallen. Er wordt ten onrechte van uitgegaan dat derde generatie kerncentrales veiliger zijn dan tweede generatie centrales. De effecten van ongevallen moeten worden berekend op basis van een evacuatie van een gebied van 7000 km² in plaats van 57 km². Er wordt dringend verzocht in de definitieve MER de ligging van de locaties in dit licht te beoordelen. In ieder geval dient het MER terug te keren naar een risicobeoordeling van omwonenden in een straal van 20 km.
- 40, 44 In de tekst “het waarborgingsbeleid voor vestigingsplaatsen voor kerncentrales blijft vooralsnog van kracht” is de ‘vooralsnog’ misplaatst. Met het oog op de voorzieningszekerheid is het van belang dat het waarborgingsbeleid voor vestigingsplaatsen voor kernenergie onverkort wordt voortgezet.

1.3.1 Specifieke waarborgingslocaties

- 5 De beschrijving in het PlanMER Waarborgingsbeleid SEV III, plan Milieurapport (p. 3 & 26) en visualisatie op de kaart van de locatie Borssele komen niet overeen. De informatie bij de beoordeling van de randvoorwaarden in PlanMER Waarborgingsbeleid SEV III, plan Milieurapport (p.26, par 4.1.2) is niet volledig c. q. niet correct. Gemist wordt dat de waarborgingslocatie Borssele grenst aan het Nationaal Landschap Zuidwest Zeeland. De afstand tot de kern Borssele moet 1,1 km zijn in plaats van 1,8 km. Er zijn meer dan 8 genoemde kwetsbare objecten aanwezig binnen de straal van 5 km rond de waarborgingslocatie. De beoordeling heeft niet op basis van de juiste/volledige informatie plaatsgevonden.
- 7, 31, 39, 43 Het bestemmingsplan Maasvlakte II maakt een kerncentrale niet mogelijk.

- 24 De waarborgingslocatie Noordoostpolder is vanuit veiligheid gezien een slechte. De locatie ligt onder de zeespiegel en is gevoelig voor overstrooming door klimatologische factoren. Het risico van besmetting met radioactiviteit van de strategische zoetwatervoorraad in het IJsselmeer is niet verantwoord.
- 29 De locaties Moerdijk en Westelijke Noordoostpolder dienen af te vallen als waarborgingslocatie. Dit vanwege de slechte score op respectievelijk bevolkingsdichtheid en nucleaire vervuiling van de zoetwatervoorraad alsmede bereikbaarheid per spoor.
- 33 Er worden kanttekeningen geplaatst bij de provinciegrensoverschrijdende effecten van de locatie Moerdijk, zoals de bevolkingconcentraties in de Hoeksche Waard, de vestiging van het TNO-defensie in Numansdorpen het EU-vogelrichtlijn/Habitatgebiet in de Hoeksche Waard.
Bij de locatie Maasvlakte zijn er potentiële conflicten met andere ligging bij de overheersende windrichting een dichtbevolkt en economisch belangrijk gebied onder de rook van een kerncentrale op de Maasvlakte.
De bezwaren worden onvoldoende weerlegd. De lange termijn effecten van een calamiteit met een kerncentrale op de Maasvlakte zijn onderbelicht in pkb deel 1. De provincie Zuid-Holland zal voorshands geen medewerking verlenen aan het ‘conserveren’ van potentiële locaties voor opwekking van kernenergie.
- 36 De constatering dat de locatie Westelijke Noordoostpolder minder goed tot slecht scoort op de criteria straling, voedselketen en lozing koelwater op zoetwatervoorraad is voldoende grond om deze locatie uit de lijst met waarborgingslocaties te schrappen.
- 31, 39, 43 De lokale omstandigheden dienen sterker te worden betrokken bij de afweging op het gebied van externe veiligheid ten aanzien van de waarborgingslocatie Maasvlakte I. Gelet op de overheersende westelijke windrichting bevinden vluchtroutes en economisch belangrijke gebieden zich onder de rook van een kerncentrale op de Maasvlakte. Daarnaast dient de transportroute en het (radioactieve) afval dichterbij de locatie te worden betrokken bij de locatiekeuze. Transport hiervan door grootstedelijke gebieden kan onevenredig grote risico's met zich mee brengen.
- 40 Uit tekeningen van de bijlagen Passende Beoordeling is niet in detail duidelijk welk gebied als vestigingsplaats Borssele, dan wel als waarborgingslocatie Borssele is onderzocht en bestemd. Dit moet worden verduidelijkt.
Waarborgingslocatie Borssele dient na mitigatie als ‘groene’ locatie aangemerkt te worden, dit doet recht aan de feitelijke situatie. Er is sprake van volledige en niet van gedeeltelijke mitigatie van het effect ‘verstoring’ zoals gesteld in de Passende Beoordeling Natura 2000. Dit moet worden aangepast.

1.4 Hoogspanningsverbindingen

Nummer inspreker

- 26 De inhoud van het SEV III is te beperkt en ingekaderd, een analyse van de rest van het hoogspanningsnet en het niet voldoen aan het voorzorgsprincipe inzake elektromagnetische velden ontbreekt. Het SEV III moet mogelijkheden scheppen om ook in bestaande situaties aan het voorzorgsprincipe met betrekking tot elektromagnetische velden te voldoen.
- 26 Er wordt verzocht om een waarborg in de pkb en de MER dat de huidige specifieke magneetveldzone zowel langs bestaande als toekomstige woningbouw niet overschreden wordt, en het geen invloed heeft op de vastgestelde rechten op het grondgebruik. Ook andere opties als ondergrondse aanleg dienen in dit kader in beeld gebracht te worden.
- 33 Het is niet raadzaam de norm van 0,04 microTesla in het SEV III vast te leggen. Nog steeds vindt er onderzoek plaats naar de mogelijke gevolgen van blootstelling aan elektromagnetische velden. Het kan zijn dat de norm op basis van verder onderzoek zal worden bijgesteld.
- 35 Uit oogpunt van volksgezondheid is een nieuwe 380 kV verbinding slechts aanvaardbaar indien deze niet leidt tot een toename van het aantal woningen (of andere gevoelige objecten conform het voorzorgsbeginsel elektromagnetische velden) binnen de zone van 0,4 microTesla.
- 35 De uitspraak 'onder leefomgeving wordt verstaan de mate waarin aan het voorzorgsbeginsel voldaan wordt' is te summier. Onder leefomgeving valt ook gebruik, beleving en toekomstwaarde van de omgeving. De nabijheid en verschijningsvorm van hoogspanningsverbindingen hebben invloed op de leefomgeving en deze aspecten hebben gevolgen voor tracé keuzes bij de nadere uitwerking van de pkb en dienen dan ook reeds in de pkb opgenomen te worden.
- 36 De toename van de elektriciteitsproductie (windenergie en wkk's van kassen) in Flevoland maken dat capaciteitsuitbreiding van het net noodzakelijk lijkt. Het rijk wordt gevraagd een lange termijn verkenning uit te voeren naar de ontwikkelingen van het energienetwerk voordat er overgegaan wordt tot de definitieve vaststelling van SEV III.
- 42 TenneT gaat ervan uit dat SEV III daadwerkelijk de ruimte biedt voor de in Visie2030 beschreven ontwikkelingen gezien het karakter van het SEV III (nota op hoofdlijnen).
- 42 Het tracé van nog niet in tabel 2 opgenomen verbindingen zal vanzelfsprekend moeten voldoen aan de algemene uitgangspunten van SEV III. Een bepaling van deze strekking zou kunnen worden opgenomen in SEV III.
- 42 Het verdient aanbeveling om in SEV III expliciet aan te geven dat bundeling van nieuwe verbindingen met bestaande hoogspanningsverbindingen de voorkeur heeft.

- 48 De beoogde nieuwe hoogspanningsverbindingen dienen te leiden tot technische innovatieve inrichting van toekomstige –ondergrondse- hoogspanningsnetten waarbij maximaal wordt ingezet op effectief en meervoudig ruimtegebruik op en rond (rijks-)wegen.

1.4.1 Bovengronds versus ondergronds

- 5 Nieuwe hoogspanningsverbindingen die een Nationaal Landschap doorkruizen dienen ondergronds te worden aangelegd.
- 14,21 De stelling dat hoogspanningsverbindingen uit kostenoverwegingen bovengronds aangelegd moeten worden is achterhaald. De techniek is immers zo ver gevorderd dat grootschalige hoogspanningsverbindingen zonder meerkosten ondergronds kunnen worden aangelegd. De aanleg is duurder maar de extra kosten kunnen door lagere onderhoudskosten worden terugverdiend.
- 33 Er zijn voorshands geen wetenschappelijke argumenten tegen het op langere afstand ondergronds verkabelen van 380 kV verbindingen. Niet in alle situaties is ondergronds verkabelen noodzakelijk maar de insteek ‘ondergronds tenzij...’ in plaats van ‘bovengronds tenzij...’ met een duidelijk afwegingskader is een beter en realistischer uitgangspunt.
- 33 De opmerking in de Nota van Toelichting dat het totaal aantal kilometers bovengrondse verbindingen per saldo gelijk zal blijven is erg vrijblijvend, omdat bij deze uitspraak de woorden ‘in beginsel’ worden gebruikt. Nadere invulling van dit voor-nemen en een visie hoe dit in de praktijk gerealiseerd kan worden, ontbreekt in de tekst.
- 33 Onduidelijk is wie de regie neemt bij de voorgenomen uitruil ondergrondse versus bovengrondse aanleg van hoogspanningsverbindingen.
- 34 Het is niet duidelijk wat het verband tussen gezondheidsrisico’s en bovengrondse hoogspanningslijnen is. Indien er een verband bestaat dient het voorzorgsbeginsel inzake elektromagnetische velden zowel op bestaande als op nieuwe situaties van toepassing te zijn.
- 34 Het uitgangspunt dat hoogspanningslijnen van 220 kV en hoger bovengronds moeten worden aangelegd, is strijdig met het voorzorgsbeleid inzake elektromagnetische velden. Indien het voorzorgsbeginsel serieus genomen wordt, moeten alle hoogspanningslijnen ondergronds worden aangelegd.
- 35 De uitzonderingen op het uitgangspunt bovengrondse aanleg zijn onvolledig en zouden moeten worden aangevuld met de mogelijkheid aan te sluiten bij situaties waarbij voor bestaand tracé is of wordt gekozen voor ondergrondse oplossingen.

- 42 De besluitvorming over het in voorkomend geval ondergronds brengen van lage spanning moet niet zonder meer gekoppeld worden aan de besluitvorming over de verbinding van 220 kV of hoger.
- 45 Er moet minder strikt vastgehouden worden aan bovengrondse hoogspanningslijnen, gezien de maatschappelijke weerstand en de vertraging die bovengrondse projecten hierdoor kunnen oplopen. Mochten slimme bovengrondse oplossingen niet mogelijk zijn, dan dient de afweging tussen bovengronds en ondergronds van geval tot geval gemaakt te worden. De kosten van ondergrondse lijnen kunnen worden gesocialiseerd.
- 51 Gaarne genuanceerd omgaan met het beginsel van “bovengrondse aanleg, tenzij” en waar nodig maatwerk leveren. Onder andere vanwege bedrijfszekerheid wordt in eerste instantie voorkeur gegeven aan een tweede leiding onder de zeebodem in plaats van verbeteren van bovengrondse infrastructuur. Bij doorkruising van kwetsbare gebieden serieus overwegen te kiezen voor (deels) ondergrondse aanleg boven verbeteren van bovengrondse verbindingen.

1.4. 2 Borssele- Geertruidenberg / Borssele-lijn Maasvlakte -Crayenstein

- 5 De gemeente Borsele is geen voorstander van bovengrondse aanleg van de hoogspanningsverbinding Borssele- Geertruidenberg door het Nationaal Landschap Zuidwest Zeeland. Ook aanleg van hoogspanningsverbindingen op Borsels grondgebied buiten dit nationaal landschap, buiten haven- en industriegebied, ziet de gemeente liever ondergronds gebeuren. In de Strategische Milieubeoordeling is geen aandacht besteed aan het Nationaal Landschap Zuidwest Zeeland.
- 14, 21 Er wordt op aangedrongen hoogspanningsverbindingen Borssele-Geertruidenberg dan wel Borssele-Maasvlakte ondergronds aan te leggen.
- 20 De gemeente Kapelle is geen voorstander van de extra hoogspanningsleiding Borssele-Geertruidenberg naast de bestaande leiding op haar grondgebied. De in het bijlagenrapport minimale variant heeft de voorkeur. Indien deze niet mogelijk blijkt te zijn, dan wordt er aangedrongen om over te gaan tot ondergrondse aanleg van de nieuwe hoogspanningsleiding.
- 33 De hoogspanningsverbindingen Borssele-lijn Maasvlakte-Crayenstein, Geertruidenberg-Krimpen of Geertruidenberg-Crayenstein of Geertruidenberg-Moerdijk-lijn Maasvlakte-Crayenstein en Zaltbommel-Arkel zijn niet opgenomen op de plankaarten van het streekplan van de provincie Zuid-Holland. Wel worden ontwikkelingen c.q. uitbreidingen van bestaande hoogspanningsinfrastructuur in de beschrijving bij het streekplan aangegeven.
- 39 Nieuwe hoogspanningsverbindingen mogen geen blokkade vormen voor bestaande en toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen binnen de gemeente Westvoorne. Het gaat specifiek om de toekomstige verbinding Borssele-Maasvlakte-Crayenstein.
- 51 De nut en noodzaak voor een goede afvoercapaciteit voor elektriciteit in de provincie Zeeland wordt gelet op de duurzame initiatieven en mogelijkheden voor de locatie Borssele onderschreven.

(Deels) ondergrondse aanleg van verbindingen dient overwogen te worden voor het tracé Borssele-Geertruidenberg waar deze in de zak van Zuid-Beveland een Nationaal Landschap doorkruist. Voor het tracé Borssele-Maasvlakte zou zelfs geheel ondergrondse aanleg overwogen moeten worden.

De verbinding Borssele-Maasvlakte biedt goede mogelijkheden voor afvoer van duurzame energie vanuit de Noordzee. Bij keuze voor de verbinding Borssele-Geertruidenberg wordt verzocht dezelfde transportmogelijkheden te bieden voor afvoer van energie vanuit de Noordzee.

1.4.3 Beverwijk-Oterleek-Burgum / Burgum-Ens

- 8 De nieuwe hoogspanningsverbindingen Beverwijk-Oterleek-Burgum, Burgum-Ens en Vierverlaten-Burgum dienen om verschillende redenen gebundeld te worden met bestaande lijnen op het grondgebied van de gemeente Tytsjerksteradiel.
- 11 Hoogspanningsverbindingen op Diemens grondgebied dienen zoveel mogelijk gebundeld te worden, tevens moet ondergrondse aanleg onderzocht worden.
- 15, 17, 23, 27 Een opwaardering van de bestaande 150 kV verbinding Beverwijk-Oterleek tot 380 kV zal een verbreding impliceren en staat haaks op realisatie van een in het bestemmingsplan “De Draai” in Heerhugowaard opgenomen nieuwe woonwijk. Bij het brengen van de verbinding Beverwijk-Oterleek-Burgum op 380 kV dient het daarvoor te kiezen tracé omgelegd te worden buiten de woonwijk om.
- 32 Voor zover mogelijk moet binnen de metropoolregio Amsterdam aanleg van nieuwe hoogspanningsverbindingen worden voorkomen. Hoogspanningsverbindingen Beverwijk-Oterleek-Burgum, Lelystad-lijn Beverwijk-Diemen en Diemen-Utrecht-Dodewaard moeten binnen de metropoolregio Amsterdam kunnen worden volstaan met het opwaarderen van bestaande verbindingen. Waar verzwaring van de hoogspanningsverbindingen nodig is dienen de effecten voor de mensen, natuur en omgevingskwaliteit zoveel mogelijk te worden beperkt.
- 49 Het spanningsveld tussen de beschermde waarden in het Staatsnatuurmonument Friese IJsselmeerkust en Waddenzee en de hoogspanningsleidingen Beverwijk-Oterleek-Burgum (nr. 28a) en Burgum-Ens (nr. 28b) zouden duidelijker in de Passende Beoordeling naar voren kunnen worden gebracht. Eén der varianten is door het Friese merengebied geprojecteerd, en zal bij bovengrondse aanleg conflicteren met toeristisch-recreatieve belangen. De Burgum-Ens verbinding doorsnijdt het centrale ganzengebied van Friesland.

1.4.4 Diemen-Utrecht-Dodewaard

- 12 De nieuwe hoogspanningsverbinding 380 kV Diemen –Utrecht- Dodewaard, is om diverse redenen onaanvaardbaar voor de gemeente Veenendaal. Het tracé dient de bebouwde kom van Veenendaal en de geplande uitbreiding daarvan te mijden. Bundeling met de spoorlijn Utrecht-Veenendaal-Rhenen is geen aanvaardbare optie. Als deze nieuwe 380 kV verbinding daadwerkelijk zal worden aangelegd wordt er van uitgegaan dat deze de bestaande 150 kV verbinding zal vervangen.

- 22 De vervanging van de huidige 150 kV verbinding Diemen-Dodewaard door een nieuwe 380 kV verbinding via het huidige tracé is onaanvaardbaar. Het tracé van de nieuwe 380 kV hoogspanningsverbinding Diemen-Utrecht-Dodewaard is aanvaardbaar indien het tracé kernen van Driebergen-Rijsenburg en Maarn mijdt. Als de nieuwe 380 kV verbinding wordt gerealiseerd wordt er van uitgegaan dat deze de bestaande 150 kV verbinding vervangt. Het is gewenst te bezien of plaatsing van magneetveldarme masten aan een deel van de bezwaren tegemoet komt.
- 25 Een nieuwe 380 kV verbinding betekent een nog hoger ruimtebeslag in de gemeente Loenen die al ruimtebeslag heeft van twee hoogspanningslijnen. De gemeente tekent bezwaar aan tegen deze extra belasting. De inzet van de brandweer verslechtert en het elektromagnetisch veld wordt groter. Daarenboven dienen de landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarden in de beschermingsgebieden in en naast de gemeente behouden te blijven. De gemeente vertrouwt er op dat wordt afgezien van het opnemen van een nieuwe 380 kV hoogspanningsverbinding in het SEV III alsmede de ruimtelijke reservering daarvoor.
- 30 De vervanging van de huidige 150 kV lijn door een nieuwe 380 kV verbinding Diemen-Utrecht-Dodewaard is om verschillende redenen (gezondheid, woningbouw) moeilijk te accepteren voor de gemeente Bunnik. Deze verbinding is ook strijdig met rijksbeleid ten aanzien van elektromagnetische velden. In de beoordeling van effecten is de situatie in Odijk onderbelicht gebleven. Bij realisatie van een 380 kV verbinding verwacht de gemeente Bunnik maatschappelijke weerstand.
- 35 Deel 1 van de pkb is ten aanzien van de nieuwe 380 kV verbinding Diemen-Utrecht – Dodewaard c.q. opwaardering van de bestaande 150 kV verbinding tot 380 kV onvoldoende concreet in het aangeven de concrete effecten daarvan, zoals fysiek ruimtebeslag, vrijwaringszone elektromagnetische velden, het niet dwingend rekening houden met de mogelijk veranderende loop van de bestaande en aantasting van het landschap. Zolang er geen integrale belangenafweging heeft plaatsgevonden acht de provincie Utrecht de globale ruimtereservering voor de lijn Diemen-Utrecht-Dodewaard onaanvaardbaar.
De pkb is onvoldoende concreet in het aangeven van bundeling met bestaande voorzieningen en het bieden van – waar nodig – technische randvoorwaarden ter beperking van het vrijwaringsgebied elektromagnetische velden.
Het aantal woningen binnen de zone van 0,4 microTesla mag niet toenemen.
De aanpassingen aan het 150 kV tracé Abcoude-Utrecht –Veenendaal mag niet belemmerd of teniet gedaan worden door de aanleg van een 380 kV lijn over globaal hetzelfde tracé. Er is geen rekening gehouden met de in procedure gebrachte koppeling tussen de 380 kV verbinding Diemen-Krimpen en de 150 kV verbinding Diemen-Utrecht. De gemeente Veenendaal mag door de nieuwe verbinding niet (verder) belemmerd worden in haar beoogde (her) ontwikkeling.
- 38 Opwaardering van de bestaande 150 kV verbinding Diemen-Dodewaard naar 380 kV resulteert in een grotere vrijwaringszone van tweemaal 115 meter. Een dergelijke vrijwaringszone belemmert de ontwikkeling van woningbouw in de gemeente Nieuwegein. Gepleit wordt om als uitgangspunt in de pkb op te nemen dat er in ieder geval in Nieuwegein geen 380 kV verbinding door bestaand stedelijk gebied wordt geprojecteerd. In de zone tussen Utrecht en Nieuwegein wordt er voor gepleit om voor de 150 kV of de 380 kV verbinding of een combinatie daarvan te kiezen voor

ondergrondse aanleg of een landschappelijk daaraan gelijkwaardige landschappelijke oplossing. Vanuit landschappelijk en stedelijk oogpunt dient een nieuwe 380 kV verbinding langs de A 12 worden aangelegd.

- 46 Aanleg van een nieuwe 380 kV verbinding Diemen-Utrecht-Dodewaard betekent een extra infrastructurele belasting in de gemeente Maarssen. Van een opwaardering van de bestaande 150 kV verbinding naar 380 kV - die onder andere langs Maarssenbroek Woongebied loopt - kan geen sprake zijn. Een nieuwe 380 kV verbinding leidt tot extra ruimtebeslag, groter elektromagnetisch veld en aantasting van landschappelijk beschermde gebieden. De gemeente vertrouwt er op dat wordt afgezien van het opnemen van een nieuwe 380 kV hoogspanningsverbinding in het SEV III dan wel verzwaring van de bestaande 150 kV verbinding. Er moet worden afgezien van een ruimtelijke reservering daarvoor.

1.4.5 Overige hoogspanningsverbindingen

- 7 Er is onvoldoende ruimte voor bovengrondse uitbreidingen van de bestaande hoogspanningsleidingen Bleiswijk- Krimpen. Een ondergrondse uitbreiding, gecombineerd met het omvormen van de bestaande bovengrondse leiding naar een ondergrondse leiding, behoort tot wel tot de mogelijkheden.
- 18 In verband met de structurele oplossing voor het transportnet in Noord-Nederland en de in dat kader gemaakte afspraken heeft het beleidsvoornemen om de nieuwe 380 kV-verbinding vanaf de Eemshaven via Vierverlaten-Burgum-Ens te laten lopen de instemming van de provincie Drenthe.
- 26 Ten aanzien van de hoogspanningsverbinding Boxmeer-Uden-'s-Hertogenbosch staat in de samenvatting van de Strategische Milieubeoordeling dat elektromagnetische velden een bijzonder aandachtspunt zijn. In paragraaf 5.7 in de Nota van Toelichting staat dit niet genoemd.
- 33 Een nieuwe doorkruising van het nationale park De Biesbosch met een bovengrondse of ondergrondse 380 kV verbinding is niet aanvaardbaar.
- 41 Bij de verdere planprocedure van de hoogspanningsverbinding Graetheide – Limmel en België dient een aantal aspecten nader onderzocht te worden. Naast de genoemde waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden zijn er nog andere waterbelangen die bij de verdere planprocedure meegenomen moeten worden. Het Bunder- en Elsoërbos dient zoveel mogelijk ontzien te worden van nieuwe ruimtelijke ingrepen. De beschermde soorten op grond van de Flora- en Faunawet zijn niet genoemd. Er is in het ontwerp planologische kernbeslissing geen melding gemaakt van de grote hoogteverschillen in het gebied ten oosten van de spoorlijn Maastricht-Sittard. Bij de bepaling van het tracé dient hier rekening mee gehouden te worden.
- DLD De Bezirksregierungen Düsseldorf en Münster tekenen bezwaar aan tegen de intekening van de nieuwe 380 kV verbinding Doetinchem-Duitsland in de plankaart bij de pkb. De kaart suggereert een tracéverloop dat niet overeenstemt met de meest recente Duitse inzichten.

1.5 Decentrale opwekking

Nummer inspreker

- 1 In het SEV III is geen rekening gehouden met de toename in decentrale opwekking van elektriciteit. Er dient rekening gehouden te worden met de explosieve groei van decentrale opwekking en de inter-locale verbindingen.

1.6 Wind en duurzaam en CO2-opslag

Nummer inspreker

- 2 De aanleg van warmte- en koudetransportleidingen zou als 'groot openbaar belang' moeten gelden. Er is thans geen sprake van een Level Playing Field voor energiebesparing ten opzichte van energievoorziening algemeen. Geef energiebesparing echte voorrang door er de status 'groot openbaar belang' aan te geven in SEV III.
- 10 Artikel 5.7 van pkb deel 1 dient te vervallen. De uitspraak over de locatie Houtribdijk en/of het plaatsen van windturbines heeft geen toegevoegde waarde omdat de (toelaatbaarheid van) plaatsing van windturbines op elke locatie in Nederland van geval tot geval wordt beoordeeld aan de hand van de criteria zoals opgenomen in het nationaal ruimtelijk beleid.
- 10 NWEA pleit voor een partiële herziening van SEV III waarin concentratiegebieden voor zeer grote windturbines in worden aangewezen.
- 10 De keuze voor drie aansluitingen van windparken op zee impliceert dat de meeste windparken op zee in de relatieve nabijheid van deze aansluitpunten zullen worden gesitueerd.
- 10 NWEA mist de uitspraak dat de hoogspanningsverbindingen zullen worden aangesloten die nodig zijn om eventuele aansluitpunten op zee – waarop meerdere offshore windparken zijn aangesloten – aan te sluiten op het landelijk 380 kV hoogspanningsnet op de locaties Beverwijk, Maasvlakte en/of Borssele.
- 14, 21 De stelling in de pkb dat CO2 aan tuinbouwgebieden kan worden geleverd is achterhaald, omdat de glastuinbouw zelf al met steun van de overheid elektriciteitsproducent geworden is. Om die redenen kan niet worden ingezien dat er in plaats van kolencentrales gascentrales op de Maasvlakte bijgeplaatst worden.
- 29 Het is merkwaardig dat het SEV slechts op niveau van aanlandingslocaties inventariseert welke locaties geschikt zijn voor off-shore (buiten 12-zeemijlszone) windenergie. Grootschalige benutting van windenergie op de Noordzee door verschillende landen kan betekenen dat er meer aanlandingspunten nodig zijn vanuit

één of meer ringleidingen op de Noordzee. Afstemming met de buurlanden is daarbij gewenst.

- 32 Het Rijk zou veel meer moeten inzetten op energiebesparing en op het op zeer grote schaal realiseren van duurzame energie, waaronder windparken uit zee.
- 42 De aansluiting vanaf het bestaande hoogspanningsnet tot en met het ‘stopcontact’ op zee gaat deel uit maken van het landelijk netwerk van TenneT. TenneT gaat er vanuit dat de rijksoverheid in dat kader als bevoegd gezag zal optreden via de rijkscoördinatieregeling dan wel via de Wet Beheer Rijkswaterstaatwerken.
- 44 Aansluitingen van offshore windparken op een aanlandingslocatie moeten gerealiseerd worden via een gecoördineerde aanpak vanuit de publieke netbeheerders, en de aansluitcondities voor grootschalige windparken op eenzelfde wijze vast te stellen als voor de aansluiting van conventionele opwekking.
- 45 Het bereik van SEV III is te smal. De zee mag gelden als productielocatie, er wordt niet ingegaan op de rol van de zee. Vanuit de overheid zou de zekerheid geboden moeten worden dat er een stopcontact op zee komt. Tevens is er een gebrek aan aandacht in het SEV III voor wind op land.

Bijlage: Overzicht van insprekers

- 1 J. Huisman, ARNHEM
- 2 J. Pater, ARNHEM
- 3 Hoogheemraadschap, De Stichtse Rijnlanden, HOUTEN
- 4 J.J. Klompsma, OLDENZIJL
- 5 Burgemeester en Wethouders van Borsele, BORSELE
- 6 J. Hoogland, AMSTERDAM
- 7 Burgemeester en Wethouders van Rotterdam, ROTTERDAM
- 8 Burgemeester en Wethouders van Tytsjerksteradiel, TYTSJERKSTERADIEL
- 9 SP fractie Provinciale Staten van Groningen, GRONINGEN
- 10 Nederlandse Wind Energie Associatie, UTRECHT
- 11 Burgemeester en Wethouders van Diemen, DIEMEN
- 12 Burgemeester en Wethouders van Veenendaal, VEENENDAAL
- 13 Stichting Laka, AMSTERDAM
- 14 M.L. Huisman en E.W. van Blom, TINTE
- 15 Burgemeester en Wethouders van Heerhugowaard, HEERHUGOWAARD
- 16 Nederlands genootschap van insprekers, DIEMEN
- 17 Bouwers Van Braam, Minnesma, WORMERVEER
- 18 Gedeputeerde Staten van Drenthe, ASSEN
- 19 Stek p/a Ritmeester BV, AMSTERDAM
- 20 Burgemeester en wethouders van Kapelle, KAPELLE
- 21 H.J Edzes en H.A. Edzes- van Loon, TINTE
- 22 Burgemeesters en Wethouders van gemeente de Utrechtse Heuvelrug, DOORN
- 23 Bot Bouw Initiatief, ALKMAAR
- 24 Stichting Flevo-landschap, LELYSTAD
- 25 Burgemeester en Wethouders van Loenen, LOENEN
- 26 Directeur stadsontwikkeling gemeente 's-Hertogenbosch, 'S-HERTOGENBOSCH
- 27 Rotteveel Vastgoedontwikkeling, ALKMAAR
- 28 Waterschap Zeeuws Vlaanderen, TERNEUZEN
- 29 Greenpeace, AMSTERDAM
- 30 Burgemeester en Wethouders van Bunnik, BUNNIK
- 31 Burgemeester en Wethouders van Brielle, BRIELLE
- 32 Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, AMSTERDAM
- 33 Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, DEN HAAG
- 34 Burgemeesters en wethouders van Breda, BREDA
- 35 Gedeputeerde Staten van Utrecht, UTRECHT
- 36 Gedeputeerde Staten van Flevoland, LELYSTAD
- 37 Intergen, AMSTERDAM
- 38 Burgemeester en Wethouders van Nieuwegein, NIEUWEGEIN
- 39 Burgemeesters en Wethouders van Westvoorne, WESTVOORNE
- 40 NV Elektriciteits-Productiemaatschappij Zuid- Nederland, VLISSINGEN
- 41 Waterschap Roer en Maas, SITTARD
- 42 TenneT, ARNHEM
- 43 Burgemeester en Wethouders van Rozenburg, ROZENBURG
- 44 EnegieNed, ARNHEM
- 45 Vereniging Marktwerking Energie, DEN HAAG
- 46 Burgemeester en Wethouders van Maarssen, MAARSSSEN

- 47 RWE Power Benelux, HOOFDORP
- 48 SAAP Projectontwikkeling, ZAANDAM
- 49 Gedeputeerde Staten van Fryslân, LEEUWARDEN
- 50 De 12 provinciale Milieufederatie, UTRECHT
- 51 Provincie Zeeland, MIDDELBURG

2. Verslagen hoorzittingen.

Er zijn in het kader van de inspraak op deel 1 van de planologische kernbeslissing in totaal drie hoorzittingen gehouden. Deze vonden plaats op 15 mei 2008 in Zwolle, 20 mei 2008 in Eindhoven en op 22 mei 2008 in Rotterdam.

Alleen op de hoorzitting in Rotterdam heeft officiële inspraak plaatsgevonden. Het verslag van de hoorzitting in Rotterdam is hieronder integraal weergegeven.

Verslag van de hoorzitting over de pkb Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening op 22 mei 2008 in Rotterdam

---

Aanwezig:	Dhr. B. Vonk	Onafhankelijk voorzitter
	Mw. K. de Groot	Inspraakpunt Verkeer en Waterstaat
	Dhr. O. Bitter	Ministerie Economische Zaken, Projectleider
	Mw. G. Delfini	Ministerie Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM)
	Dhr. F. Stevens	Ministerie van VROM

Alsook 1 inspreker en ongeveer 15 belangstellenden. Voorafgaand aan de hoorzitting heeft een presentatie van de projectleider over het project plaatsgevonden en is er gelegenheid geweest voor het stellen van vragen.

Inleiding

De voorzitter opent de hoorzitting over de pkb Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEVIII). Deze hoorzitting heeft, in tegenstelling tot de zojuist gehouden informatiebijeenkomst, een formeel karakter.

De voorzitter licht toe dat hij vanavond optreedt als onafhankelijk voorzitter, waarbij hij met name tot taak heeft te zorgen voor een goed verloop van de zitting. Hij benadrukt dat hij inhoudelijk niet betrokken is bij dit project en derhalve een onafhankelijk voorzitter is.

Eveneens aanwezig zijn de heren Bitter (ministerie van Economische Zaken) en Stevens (ministerie van VROM) en mevrouw G. Delfini (ministerie van VROM). Wanneer de voorzitter het voor het verloop van de avond wenselijk acht, zal hij één van hen vragen een toelichting te geven of concrete vragen te beantwoorden.

De voorzitter stelt Karin de Groot voor. Karin de Groot licht toe dat zij werkzaam is bij het Inspraakpunt. Het Inspraakpunt is verantwoordelijk voor het zorgvuldig doorlopen van de inspraakprocedure en heeft evenals de voorzitter geen inhoudelijke betrokkenheid bij het project. De hoorzitting is bedoeld om mensen mondeling de gelegenheid te bieden hun zienswijze kenbaar te maken. Ook kan een schriftelijke zienswijze worden ingediend. Dit kan nog tot en met 25 juni 2008. Tot op heden heeft het Inspraakpunt 6 schriftelijke reacties ontvangen.

Van de hoorzitting wordt een verslag gemaakt. Dit verslag wordt samen met de schriftelijke reacties opgenomen in de bundel met inspraakreacties die het Inspraakpunt zo spoedig mogelijk na afloop van de inspraaktermijn uitbrengt. De inspraakreacties worden gebundeld in pkb deel 2. Mede op basis van

de inspraakreacties zal het Kabinet zijn standpunt vaststellen in pkb deel 3. In dit standpunt zal ook worden aangegeven wat er met de inspraakreacties is gedaan. De pkb deel 3 wordt daarna ter instemming voorgelegd aan de Tweede en de Kamer der Staten Generaal. Als de Tweede en Eerste Kamer instemmen, zal het pkb definitief zijn, de pkb deel 4.

De voorzitter geeft het woord aan de heer Van Oudheusden.

1. De heer Van Oudheusden, Maarssen

De heer Van Oudheusden is van mening dat er parallel aan deze pkb procedure SEVIII een ontwikkeling zou moeten lopen van mini-centrale technieken en energieopwekking op heel kleine schaal. Uit oogpunt van concurrentie zouden, naast de traditionele energieleveranciers, burgers hun eigen energie moeten kunnen opwekken. Daarnaast zouden hiervoor voorzieningen moeten worden getroffen om het ontstane energieoverschot naar centrales te leiden, waar op een verstandige manier het overschot kan worden opgeslagen en worden geleverd aan grote gebruikers in grote vraagtijden.

Ook valt het inspreker op dat er vanuit regeringswege te weinig aandacht is voor de ontwikkeling van zonne-energie. Windmolenenergie vindt hij op zich goed, maar ook behoorlijk horizonvervuilend; tegenwoordig zie je op mooie plekken in het landschap windmolens verschijnen. ‘Persoonlijk vind ik dat Nederland daardoor heel klein gaat worden’, aldus inspreker. Het schrikbeeld vindt inspreker de plaatsing van windmolens op de Maasvlakte. Inspreker is dicht bij de Maasvlakte geboren. Hij meent dat als Rotterdam de visie had gehad om gelijk Maasvlakte II te bouwen, de sloop van het eiland Rozenburg niet nodig was geweest.

Tenslotte gaat inspreker in op het aspect esthetica. Hij meent dat de overheid zou moeten stimuleren om binnen 40 jaar het gehele bovengrondse net van hoogspanningsverbindingen op te heffen. De technieken om ondergronds aan te leggen kunnen, als dit in de markt wordt gezet, sterk verbeteren en minder kostbaar worden. Als voorbeeld noemt insprekers het ondergronds boren van tunnels. ‘Het was eerst te duur, toen de boormachines er eenmaal waren, konden de prijzen zakken’, aldus inspreker. Volgens hem kan ondergronds een geheel ander type net aangelegd worden, wellicht veel stabiel. Het argument dat een ondergronds net te kwetsbaar zou zijn geldt net zo goed voor het bovengrondse net, gelet op het incident met de helikopter enige tijd geleden.

Afsluiting

De voorzitter constateert dat niemand anders het woord wenst te voeren. Er kunnen tot en met 25 juni 2008 inspraakreacties worden ingediend. De voorzitter dankt iedereen voor de aanwezigheid en sluit de hoorzitting.

3. Advies commissie milieueffectrapportage

Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III)

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

9 juli 2008 / rapportnummer 1861-33

1. OORDEEL OVER HET MER

Het kabinet wil de procedure van planologische kernbeslissing (PKB) doorlopen voor het derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III). In het SEV III wordt de (globale) ruimtereservering voor vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsopwekking (≥ 500 MW) en voor tracés voor hoogspanningsverbindingen van ≥ 220 kV vastgelegd. Tevens wordt in het SEV III het waarborgingsbeleid¹ uit het SEV II voortgezet. Anders dan in het SEV II worden geen uitspraken gedaan over gewenste capaciteit of over brandstofkeuze. Dit wordt aan individuele initiatiefnemers overgelaten. Ter onderbouwing van de besluitvorming over het SEV III wordt milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen.²

Het MER voor het SEV III bestaat uit drie documenten: de Strategische Milieubeoordeling SEV III (juli 2006), het plan-MER Waarborgingsbeleid SEV III (januari 2008) en de passende beoordeling Natura 2000 (november 2007). Waar SMB of plan-MER en passende beoordeling elkaar tegen spreken, heeft de Commissie de passende beoordeling als leidend beschouwd, aangezien die het meest recent is.

Oordeel

De Commissie is van oordeel dat de essentiële informatie voor de besluitvorming in het MER aanwezig is.

De Commissie acht met name de passende beoordeling van goede kwaliteit, uitgaande van het op dit moment mogelijke en zinvolle abstractieniveau. Het document is duidelijk van opzet en maakt inzichtelijk in welke gevallen een risico bestaat op significante gevolgen voor Natura 2000-gebieden.

De SMB - over vestigingsplaatsen voor elektriciteitscentrales en hoogspanningsverbindingen - is op onderdelen niet actueel (het document stamt uit 2006). Dit uit zich bijvoorbeeld in de niet meer actuele informatie over luchtkwaliteit, over atmosferische depositie en over maatregelen voor CO₂-reductie. De Commissie doet hier aanbevelingen over.

Het plan-MER voor het waarborgingsbeleid is systematisch en overzichtelijk opgezet. Uit het plan-MER blijkt dat op grond van de beschouwde criteria de locaties Moerdijk en Westelijke Noordoostpolderdijk als minder geschikt worden beoordeeld. In PKB deel 1 wordt aangekondigd dat in PKB deel 3 zal worden aangegeven hoe met deze bevinding wordt omgegaan.

Voor een goed overzicht van de belangrijkste milieu-informatie is het document PKB deel 1 van groot belang. Dit document geeft een goede integrale samenvatting van de informatie in de drie documenten. Ook zijn hierin de uitgangspunten en kaders duidelijk uitgelegd.

---

¹ Het beleid ter waarborging van vestigingsplaatsen voor het kerncentrales, zoals neergelegd in de PKB Vestigingsplaatsen voor kerncentrales uit 1986. Dit beleid houdt in dat er op de betreffende vestigingsplaatsen geen ontwikkelingen mogen plaatsvinden die de eventuele bouw van kerncentrales onmogelijk maken of ernstig belemmeren. Het gaat om de plaatsen Borssele, Eems, Maarvlakte, Moerdijk en Westelijke Noordoostpolderdijk.

² Zie bijlage 1 voor informatie over de procedure en de werkgroep van de Commissie m.e.r. Zie bijlage 2 voor een overzicht van de zienswijzen die de Commissie via bevoegd gezag heeft ontvangen.

Gebruik van de informatie

Het SEV III geeft een overzicht van potentiële locaties voor energieopwekking, maar bevat geen strategische visie op de elektriciteitsproductie in Nederland. Dit werkt door in het MER. De informatie over de verschillende locaties en tracés is adequaat uitgewerkt, maar de informatie wordt alleen gebruikt om te onderzoeken of de verschillende in het SEV III opgenomen opties aan de geldende milieu- en natuur wet- en regelgeving kunnen voldoen. Daarmee is de essentiële informatie op plan-MER niveau weliswaar aanwezig, maar de informatie wordt niet gebruikt voor beleidsmatige conclusies of aanbevelingen. Op basis van de effectanalyse vindt geen afweging plaats, bijvoorbeeld welke locaties uit milieu- of natuuroverwegingen de voorkeur verdienen dan wel minder gewenst zijn. Ook wordt op grond van de informatie geen afweging op hoofdlijnen gemaakt ten behoeve van een eventuele latere ADC-fase³.

Uit het MER zijn de verschillen in milieu- en natuurbelasting echter wel op te maken. Mocht het in de verdere besluitvorming gewenst worden om een rangorde of classificatie op milieu- of natuurgronden aan te brengen, dan is de informatie daarvoor op strategisch niveau aanwezig.

2. AANBEVELINGEN VOOR PKB DEEL 3 EN VOOR DE VERDERE BESLUITVORMING

2.1 Elkaar beïnvloedende locaties

Alle locaties worden afzonderlijk en onafhankelijk van elkaar beschouwd. Echter niet elke locatiekeuze is onafhankelijk van andere keuzes. Met name in de regio Rijnmond en nabij de Waddenzee⁴ bepaalt de keuze voor de ene locatie mede de geschiktheid van de andere, nabijgelegen, locaties.

■ De Commissie adviseert in PKB deel 3 aan te geven in hoeverre de keuze voor een locatie beperkingen (bijvoorbeeld vanuit luchtkwaliteit, effecten op Natura-2000 gebieden, of beschikbaarheid van koelwater) met zich meebrengt voor andere locaties.

2.2 Hoogspanningsverbindingen

PKB deel 1 duidt in tabel 2 de nieuwe hoogspanningsverbindingen aan door hun begin- en eindpunt en eventuele tussenpunten. Volgens PKB deel 1 wordt geen exacte tracékeuze beoogd. Dit sluit aan bij de aard en het detailniveau van de informatie in het MER. De informatie over de hoogspanningsverbindingen is globaal kwalitatief en verkennend van aard ('langs het tracé ligt een groot oppervlak Natuurbeschermingswetgebieden' of 'het tracé loopt langs verschillende woonkernen').

³ Indien uit de passende beoordeling blijkt dat significante gevolgen op Natura-2000 gebieden niet kunnen worden uitgesloten, dient de zogenaamde ADC-toets doorlopen te worden. Dit houdt op grond van art. 19g en 19h van de Nbw respectievelijk in:

A: zijn er Alternatieve oplossingen voor een project of handeling?

D: zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang waarom het project toch gerealiseerd moet worden?

C: welke Compenserende maatregelen zullen dan getroffen worden om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft?

⁴ In zienswijze nr. 4 wordt betwijfeld of de locaties Eemshaven en Delfzijl beide aangelegd kunnen worden vanwege de cumulatieve gevolgen op de Waddenzee.

De Commissie weet niet hoe zij in dit licht de tracéaanduidingen op de PKB-kaart moet interpreteren.⁵ Uit de kaart kan, hoe globaal ook, wel een tracé opgemaakt worden. De Commissie gaat er vanuit dat voor de vervolgbesluitvorming over de hoogspanningsverbindingen een integrale toetsing van alle milieu-, landschaps- en natuuraspecten plaatsvindt. Zij weet niet in hoeverre eventueel dan noodzakelijk geachte afwijkingen van de getekende trace's toegestaan zijn, of dat daar een PKB-herziening voor noodzakelijk is.

- De Commissie adviseert in PKB deel 3 duidelijkheid te geven over de status van de getekende trace's in de PKB-kaart.

2.3 Atmosferische depositie bij vestigingslocaties

In de passende beoordeling wordt (anders dan in de SMB) geconcludeerd dat er verband bestaat tussen emissies van energiecentrales en depositie, en dat mede door de (te) hoge achtergronddepositie, kritische grenswaarden in Natura 2000-gebieden worden overschreden. De passende beoordeling trekt de conclusie dat elke toename van stikstofdepositie in dat geval kan of zal leiden tot cumulatieve significante gevolgen. De Commissie onderschrijft deze conclusie en heeft in dit kader de volgende opmerkingen:

- Daar (per locatie) verbanden tussen emissie en depositie zijn te leggen en de grenswaarde voor zure- en stikstofdepositie per Natura 2000-gebied sterk uiteenloopt, is het een gemis dat dit in de passende beoordeling niet in de risicobeoordeling per vestigingslocatie is uitgewerkt.
  - Behalve voor habitattypen (en indirect soorten) zijn ook de algemene gevolgen voor de biodiversiteit van belang. Dit betekent dat ook beoordeeld moet worden of depositie gevolgen kan hebben voor de wezenlijke waarden en kenmerken van de EHS;
  - Voor zuurdepositie zijn (in tegenstelling tot stikstofdepositie) ondanks de te hoge achtergronddepositie geen grenswaarden vastgesteld voor depositie in Natura 2000-gebieden en natuurdoeltypen. De totale zuurdepositie dient echter getoetst te worden aan de gevolgen voor natuur;
  - Gelet op de vaststelling dat cumulatieve significante gevolgen aan de orde kunnen zijn, vraagt de Commissie zich af waarom niet op planniveau een ADC-toets wordt doorlopen.
- De Commissie geeft in overweging om ten behoeve van PKB deel 3
    - in de passende beoordeling voor de vestigingslocaties ook de gevolgen van de atmosferische depositie voor Natura 2000-gebieden uit te werken. Dit kan door, conform de systematiek van de passende beoordeling, te kijken naar de kans op significante gevolgen⁶;
    - aansluitend op de passende beoordeling ook de ADC-toets op planniveau te doorlopen of op strategisch niveau na te gaan hoe deze fase in de inrichtingsfase moet worden doorlopen en welke stappen daarvoor tijdig dienen te worden gezet;
    - na te gaan of, zoals bij stikstofdepositie, grenswaarden voor zuurdepositie kunnen worden opgesteld.

⁵ Ook uit diverse zienswijzen van gemeentes en provincies blijkt dat hierover verwarring bestaat. De zienswijzen reageren op de getekende situatie.

⁶ Dit kan door na te gaan wat enige nieuwe depositie door centrales voor gevolgen kan hebben voor Natura 2000-gebieden, uitgaande van de achtergronddepositie en de kritische depositiewaarde van het meest voor vermeting/verzuring gevoelige habitatype per Natura 2000-gebied.

2.4 Leemtes in kennis in de passende beoordeling

2.4.1 Mitigerende maatregelen en cumulatie

De Commissie is van mening dat het beoordelen van mitigerende maatregelen en cumulatieve effecten op dit abstractieniveau niet meer kan zijn dan indicatief. In de passende beoordeling wordt terecht gesteld dat de zekerheid dat er geen significante gevolgen optreden nu niet te geven is. In de passende beoordeling wordt daarom een risicobenadering gevolgd: geen risico, gering risico en groot risico. De Commissie acht dit een goede insteek. Daarnaast is het zo dat projecten met significante gevolgen niet per se buiten beschouwing hoeven te blijven, mits de link met de ADC-criteria goed wordt gelegd.

Hoewel de Commissie daardoor van mening is dat er geen essentiële informatie ontbreekt, hecht de Commissie beperkt waarde aan in de passende beoordeling beschouwde cumulatieve effecten en mitigerende maatregelen.

Mitigerende maatregelen spelen een belangrijke rol bij de effectbeoordeling in de passende beoordeling. Het is echter twijfelachtig of deze maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd zullen kunnen worden. Is het bijvoorbeeld, vanuit veiligheidsoverwegingen wel mogelijk om groen licht toe te passen? En zijn er zonder meer toereikende technische mogelijkheden voor de beperking van inzuiging van vis bij inname van koelwater?⁷

Door mitigerende effecten op deze wijze bij de beoordeling te betrekken is er eerder sprake van een 'best case' dan een 'worst case' scenario. Het is van belang om dit bij de interpretatie van de risicoanalyse voor ogen te houden.

Wat betreft de cumulatieve effecten lijkt het soms arbitrair welke projecten en ontwikkelingen mee zijn genomen in de beoordeling. Aard en omvang van de plannen die tot cumulatieve effecten kunnen leiden, verschillen sterk. De conclusies bij de beoordeling "sterk negatief" zijn vaak te stellig, gezien de onderbouwing, aangezien er voor de meeste plannen nog geen onderzoek is uitgevoerd.

De Commissie beschouwt de exacte invloed van mitigerende maatregelen en cumulatie derhalve als een leemte in kennis, die uitgewerkt kan worden in verdere besluitvorming.

■ De Commissie adviseert om bij de vervolgbesluitvorming niet zonder meer uit te gaan van de in deze passende beoordeling beschreven mitigerende maatregelen en cumulatieve effecten.

2.4.2 Invullen kennisleemtes voor de vervolgbesluitvorming

Terecht wordt gesteld dat voor het vaststellen van significante gevolgen gedetailleerde informatie over de verspreiding en staat van instandhouding van habitattypen en soorten nodig is. Voor het zorgvuldig doorlopen van verdere procedures op projectniveau is het van belang om hier tijdig in te voorzien, zowel om onnodige vertraging te voorkomen alsook omdat goede inwinning van natuurgegevens (bijvoorbeeld habitattypen) een langere doorlooptijd kan hebben.

---

⁷ Daarnaast kunnen er - na mitigatie - nog steeds significante gevolgen zijn. Door te werken met zeven kan het sterftecijfer van ingezogen trekvisen verminderen van 26-97% naar 20-50%.

- De Commissie adviseert om samen met de Gegevensautoriteit Natuur (LNV) na te gaan hoe met het oog op de toetsing aan de natuurwetgeving effectief in kennisleemtes op het gebied van natuur kan worden voorzien, en hoe initiatiefnemers hierbij gefaciliteerd kunnen worden.⁸

2.5 Carbon capture ready (concept EU-richtlijn)

In januari 2008 is door de Europese Commissie een voorstel gedaan voor een voorlopige richtlijn over CO₂ opslag bij grote stookinstallaties (Elektriciteitscentrales).⁹ Volgens de huidige planning wordt publicatie van de definitieve richtlijn medio 2009 verwacht. Er vindt nog onderhandeling plaats over de omzettingstermijn, waardoor de datum mogelijk verschuift naar eind 2010. De lidstaten moeten uiterlijk 1 jaar na publicatie van de definitieve richtlijn aan de bepalingen voldoen. Dit betekent dat Nederlandse centrales mogelijk al vanaf medio 2010 aan de richtlijn moeten voldoen.

In de SMB (uit 2006) is nog niet ingegaan op de vereisten die voortvloeien uit deze richtlijn. Een consequentie is mogelijk dat de ruimtelijke reservering in het SEV III groter moet zijn (qua aantal ha) dan tot nu toe werd aangenomen. Aantal benodigde hectares voor afvang en opslag van CO₂ is nog onbekend, doch niet op voorhand verwaarloosbaar. Daarnaast stelt de beschikbaarheid van geschikte opslaglocaties en transportnetwerken ook eisen aan de potentiële geschiktheid van locaties.

- De Commissie adviseert om in PKB deel 3 reeds met deze concept EU richtlijn rekening te houden door een afweging op te nemen waaruit blijkt of, en zo ja in welke mate, de concept richtlijn de mate van geschiktheid van locaties kan beïnvloeden.

⁸ Kennisleemtes belemmeren zorgvuldige toetsing en kunnen vertragend werken op de besluitvorming.

⁹ Overweging 37: de overgang naar elektriciteitsproductie met een laag koolstofgehalte vergt dat bij nieuwe investeringen in elektriciteitsproductie op basis van fossiele brandstoffen maatregelen worden getroffen om een aanzienlijke emissiereductie te vergemakkelijken. Te dien einde moet Richtlijn 2001/80/EG van het Europees parlement en de Raad van 28 oktober 2001 inzake de beperking van emissies van bepaalde verontreinigende stoffen in de lucht door grote stookinstallaties worden gewijzigd om de eis in te voeren dat alle stookinstallaties, waarvan de oorspronkelijke bouwvergunning of de oorspronkelijke exploitatievergunning wordt verleend na de inwerkingtreding van deze richtlijn, op hun locatie over voldoende ruimte voor het afvangen en comprimeren van CO₂ beschikken en dat de beschikbaarheid van geschikte opslaglocaties en transportnetwerken, alsmede de technische haalbaarheid van modernisering van de installatie met het oog op het afvangen van CO₂ zijn geëvalueerd. Artikel 32: De lidstaten waken erover dat alle stookinstallaties met een capaciteit van 300 megawatt of meer waarvan de oorspronkelijke bouwvergunning of de oorspronkelijke exploitatievergunning is verleend na inwerkingtreding van richtlijn XX op de locatie van de installatie over geschikte ruimten beschikken voor de nodige apparatuur voor het afvangen en comprimeren van CO₂ en dat de beschikbaarheid van geschikte opslaglocaties en transportfaciliteiten en de technische haalbaarheid van modernisering van de installatie met het oog op het afvangen van CO₂ zijn geëvalueerd.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Initiatiefnemer: Minister van Economische Zaken en Minister van VROM

Bevoegd gezag: Tweede Kamer der Staten Generaal

Besluit: planologische kernbeslissing (PKB) over het derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III)

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: C22, C24

Activiteit: in het SEV III wordt de (globale) ruimtereservering voor vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsopwekking (≥ 500 MW) en voor tracés voor hoogspanningsverbindingen van ≥ 220 kV vastgelegd.

Betrokken documenten:

- Passende beoordeling Natura 2000, Plan-MER en Strategische Milieubeoordeling Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening, Ministerie van Economische Zaken / VROM, 1 februari 2008;
- Bijlagenrapport, Ministerie van Economische Zaken / VROM, 1 februari 2008-04-08;
- PKB deel 1 Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening, Ministerie van Economische Zaken / VROM, 1 februari 2008.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. Dit advies verwijst naar een reactie als die nieuwe inzichten naar voren brengt over specifieke lokale milieustandigheden of te onderzoeken alternatieven. Zie bijlage 2.

Procedurele gegevens:

kennisgeving Plan-MER in: Staatscourant nr. 64 d.d. 2 april 2008
aanvraag toetsingsadvies: 3 april 2008
ter inzage legging Plan-MER: van 3 april tot en met 25 juni 2008
toetsingsadvies uitgebracht: 9 juli 2008

Werkwijze Commissie bij toetsing:

Tijdens de toetsing inventariseert de Commissie eerst of er tekortkomingen zijn in het voldoen aan de (vooraf) gestelde eisen. Vervolgens beoordeelt de Commissie de ernst van de eventuele tekortkomingen. Daarbij staat de vraag centraal of de benodigde informatie aanwezig is om het milieubelang een voldoende plaats te geven bij de besluitvorming. Is dat naar haar mening niet het geval dan signaleert de Commissie dat er sprake is van een zogenoemde 'essentiële tekortkoming'. De Commissie adviseert dan dat die informatie alsnog beschikbaar komt, alvorens het besluit wordt genomen. Overige tekortkomingen in het MER worden in het toetsingsadvies opgenomen, voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. Deze werkwijze impliceert dat de Commissie zich in het advies tot hoofdzaken beperkt en niet ingaat op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang.

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen. De werkgroepsamenstelling bij het onderhavige project is als volgt:

dr.ir. G. Blom (voorziter)
ir. J.M. Bremmer (secretaris)
ir. P.F.A. de Leege
ir. K.A.A. van der Spek
ing. R.L. Vogel
drs. G. de Zoeten

BIJLAGE 2: Lijst van inspraakreacties en adviezen

1. J. Huisman, Arnhem
2. J. Pater, Arnhem
3. Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Houten
4. J.J. Klompsma, Oldenzijl
5. College van B&W gemeente Borsele, Heinkenszand
6. J. Hoogland, Amsterdam
7. College van B&W gemeente Rotterdam, Rotterdam
8. College van B&W gemeente Tytsjerksteradiel, Burgum
9. K. Swagerman, namens SP fractie gemeente Groningen
10. Nederlandse Wind Energie Associatie (NWEA), Utrecht
11. College van Burgemeester en Wethouders gemeente Veenendaal, Veenendaal
12. Stichting LAKA, Amsterdam
13. College van B&W gemeente Heerhugowaard, Heerhugowaard
14. J. Haije, namens het Nederlands Genootschap van Insprekers, Diemen
15. J. van Braam, namens Bravan B.V., Plamin B.V. en Protin B.V., Wormerveer
16. College van Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, Assen
17. Stek Advocaten, namens Ritmeester B.V., 's-Hertogenbosch
18. College van B&W gemeente Kapelle, Kapelle
19. H.J. Edzes en H.A. Edzes-van Loon, Tinte
20. College van B&W gemeente Utrecht, Utrecht
21. Bot Bouw Initiatief, namens participanten van de Bouw Combinatie Heerhugowaard, Alkmaar
22. Stichting Flevo-landschap, Lelystad
23. College van B&W gemeente Loenen, Loenen aan de Vecht
24. Stadsontwikkeling gemeente 's-Hertogenbosch, 's-Hertogenbosch
25. Rotteveel Vastgoedontwikkeling, Alkmaar
26. Waterschap Zeeuwsch-Vlaanderen, Terneuzen
27. Greenpeace Nederland, Amsterdam
28. College van B&W gemeente Bunnik, Bunnik
29. College van B&W gemeente Amsterdam, Amsterdam
30. Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland
31. G.J. Endedijk, namens de directieraad van gemeente Breda, Breda
32. Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht, Utrecht
33. Gedeputeerde Staten van de provincie Flevoland, Lelystad
34. InterGen B.V., Amsterdam
35. College van B&W gemeente Nieuwegein, Nieuwegein
36. College van B&W gemeente Westvoorne, Rockanje
37. N.V. Elektriciteits-Productie maatschappij Zuid-Nederland EPZ, Vlissingen
38. Waterschap Roer en Overmaas, Sittard
39. TenneT TSO B.V., Arnhem
40. College van B&W gemeente Rozenburg, Rozenburg
41. EnergieNed, Arnhem
42. A. Jurjus, namens Vereniging Marktwerving Energie, Den Haag
43. College van B&W gemeente Maarssen, Maarssen
44. S. Sieburgh, Hoofddorp
45. C.J. Segers, Zaandam
46. Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân, Leeuwarden
47. De 12 provinciale Milieufederaties, Utrecht

Verslag hoorzitting 22 mei 2008, Rotterdam

**Toetsingsadvies over het milieueffectrapport Derde Structuurschema
Elektriciteitsvoorziening (SEV III)**

Het kabinet wil de procedure van planologische kernbeslissing (PKB) doorlopen voor het derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III). In het SEV III wordt de (globale) ruimtereservering voor vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsopwekking (≥ 500 MW) en voor tracés voor hoogspanningsverbindingen van ≥ 220 kV vastgelegd.

ISBN: 978-90-421-2395-3

4. Verslag van het ambtelijk overleg tussen het Ministerie van Economische Zaken en de gemeente Meerssen over het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEVIII) op 22 juli 2008 in Eindhoven

Deelnemers: mevrouw ir. R.M.J.A. Kuppers MBA (gemeente Meerssen) en de heer drs. O. Bitter (ministerie van Economische Zaken).

Mevrouw Kuppers stelt de vraag wat de exacte ligging van de in deel 1 van het SEV III opgenomen verbinding 23c (Graetheide-Limmel-België) zal worden.

De heer Bitter antwoordt, dat het exacte tracé bepaald zal worden in een vervolprocedure. Het SEV III geeft alleen aan dat – op globaal rekening houdend met gevolgen voor milieu en natuur – een tracé ruimtelijk inpasbaar is. Het SEV III geeft gezien zijn aard geen inzicht in het exacte tracéverloop. Naar verwachting zal - zo inderdaad tot aanleg van bedoelde verbinding wordt overgegaan – de rijksoverheid gebruik maken van de rijkscoördinatie-regeling uit de Wet ruimtelijke ordening en door middel van een rijksinpassingsplan het precieze tracé vaststellen. Daarbij zal uiteraard met ook de gemeente Meerssen overleg gepleegd worden. Dan zal ook onderzocht worden, of de nieuwe 380 kV verbinding met de bestaande 150 kV verbinding op één mast gecombineerd kan worden.

Mevrouw Kuppers merkt op verbinding 23c een internationale verbinding tussen Nederland en België betreft en verzoekt aan te geven wanneer aanleg van de verbinding urgent wordt. De heer Bitter geeft aan, dat hierover nog geen uitspraken gedaan kunnen worden. De nationale elektriciteitsnetbeheerder TenneT stelt elke twee jaar een capaciteitsplan op waarin wordt aangegeven aan welke verbindingen concreet behoefte bestaat. Bij de verbinding tussen Nederland en België zal daarbij uiteraard de behoefte aan capaciteit voor internationale stroomuitwisseling een essentiële rol spelen.

Mevrouw Kuppers geeft aan, dat er in de Passende Beoordeling bij het SEV III sprake is van een minimale en een maximale variant bij verbinding 23c. Zij verzoekt daarop het verschil tussen deze twee varianten aan te geven. De heer Bitter verwijst naar pagina 12 van de Passende Beoordeling, waarin het verschil verklaard wordt. Bij nieuwe verbindingen zijn steeds twee varianten ontwikkeld, een minimale en een maximale. De maximale variant gaat uit van een rechte verbinding tussen het begin- en eindpunt zonder rekening te houden met ligging van Natura 2000 gebieden als bijvoorbeeld het Bunder en Elsloërbos. De minimale variant is die variant waarbij bedoelde Natura 2000 gebieden juist zo veel mogelijk vermeden worden.

Mevrouw Kuppers signaleert vervolgens verschillen in beoordeling in de Passende Beoordeling van significante effecten op Natura 2000 van verbinding 23c ná het treffen van mitigerende maatregelen. In tabel 3.8. is bij verbinding 23c sprake van geen significante effecten indien wordt gekozen voor de minimale variant en voor grote significante effecten indien wordt gekozen voor de maximale variant. In tabel 3.17 is bij de eindbeoordeling van verbinding 23c sprake van uitsluitend geen significante effecten. Mevrouw Kuppers verzoekt aan te geven hoe deze tabellen in verhouding tot elkaar staan.

De heer Bitter geeft aan, dat in tabel 3.8 de effecten zijn berekend voor een verbinding in een rechte lijn (maximale variant) en een verbinding die de Natura 2000 gebieden zo veel mogelijk mijdt (minimale variant). Daaruit blijkt dat de minimale variant vanwege het mijden van Natura 2000 gebieden geen significante effecten oplevert. Bij de eindbeoordeling (tabel 3.17) is dan ook geconcludeerd dat verbinding 23c ruimtelijk inpasbaar is zonder significante effecten maar dat geldt

dan wel indien de minimale variant gekozen wordt. Ter vermijding van misverstanden: het SEV III geeft alleen op strategisch globaal niveau de effecten op Natura 2000 aan. De precieze effecten zullen in kaart worden gebracht in het kader van de milieueffectrapportage voor het hierboven reeds vermelde rijksinpassingsplan dat het exacte tracé vastlegt.

Mevrouw Kuppers geeft aan dat een aantal milieueffecten zoals bijvoorbeeld erosie niet in de Strategische Milieubeoordeling (SMB) opgenomen zijn.

De heer Bitter merkt op, dat het SEV op globaal niveau ten doel heeft om aan te duiden welke milieugevolgen optreden bij een bepaalde verbinding. Met het oog hierop heeft de SMB uitsluitend op globaal strategisch niveau naar de milieueffecten in beschouwing genomen. De precieze milieueffecten worden zoals geschetst beschreven in de vervolgpcedure van de tracébeoordeling.

Mevrouw Kuppers signaleert, dat de gevolgen van verbinding 23c voor de luchtvaart van Maastricht Airport in de SMB niet in beeld gebracht zijn. De heer Bitter verwijst hier naar de reeds aangeduide milieueffectrapportage die zal plaatsvinden in het kader van het procedure tot vaststelling van het exacte tracé.

Mevrouw Kuppers merkt op, dat in de tabel 10.1 op pagina 120 van de SMB is aangegeven dat er bij verbinding 23c geen sprake is van significante effecten op het landschap. De heer Bitter verwijst naar paragraaf 5.5.2. van de SMB. Daar wordt gemotiveerd waarom er geen sprake is van significante landschappelijke gevolgen. Dat blijkt vooral te kunnen worden toegeschreven aan bundeling van de nieuwe verbinding met de rijksweg A2.

Mevrouw Kuppers geeft aan, dat de gemeente Meerssen een voorkeur heeft voor combinatie van de nieuwe 380 kV verbinding met de bestaande 150 kV verbinding op één mast.